

U progu podróży...

Słowem wstępu

Przed nami niezwykła podróż przez wieki historii Japonii, pełna marzeń, wyzwań i niezłomnej siły ducha tych, których odwaga i kreatywność przetrwały mimo ciągłych prób ich uciszenia. Każda epoka przynosiła coś nowego: inne cele, inny styl życia, odmienne potrzeby. Jednak niezależnie od tła dziejowego, wciąż pojawiają się te same uniwersalne pragnienia, marzenia, nieustająca kreatywność i głęboka potrzeba autonomii - poczucia decyzyjności i kontroli nad własnym życiem. Tym, co nas poprowadzi dziś przez te ścieżki, są opowieści niezwykłych kobiet, które mimo olbrzymich przeciwności, jakie stawał przed nimi męski świat patriarchalnych wartości potrafiły wybić się ponad swoich współczesnych i pozostawić po sobie ślad, który do dziś inspiruje.

W tej książce będziemy towarzyszyć najwybitniejszym i najsilniejszym kobietom Japonii – wojowniczkom, poetkom, przewodniczkom duchowym i artystkom, które pokazały światu, że w każdej chwili życia, niezależnie od epoki i miejsca, siła kobiety nie jest marginesem, a fundamentem historii ludzkości. Będziemy towarzyszyć naszym bohaterkom przez całe ich życie – ich wzloty i upadki, uniesienia i radości, ale także rozpacz i tragedie. Będziemy świadkami ich zmagañ i sukcesów, próbując poznać je nie tylko jako bohaterki swoich czasów, lecz także jako ludzi – jako kobiety pełne pasji, ideałów i marzeń. Miały swoje słabości i czułe punkty, ale przede wszystkim tę niesamowitą iskrę pasji, która pozwalała im rozbijać mury stereotypów, zabobonów i, po prostu, ludzkiej głupoty.

Staniemy u ich boku, gdy napotykały opór patriarchalnego społeczeństwa Japonii, które chciało widzieć w nich jedynie ryōsai kenbo (良妻賢母 - „dobre żony i mądre matki“). One jednak pragnęły czegoś więcej – wolności, autonomii, samodzielności, własnej twórczości. Miały swoje marzenia i nie zamierzały ich porzucić, nawet jeśli droga do ich realizacji prowadziła przez trudności, niepewność, samotność...

Będziemy im towarzyszyć w chwilach, gdy mimo przeciwności losu wykazywały niezwykłą siłę ducha, dążąc do spełnienia swoich

ambicji, nawet w czasach, gdy ich możliwości krępowały surowe normy społeczne. Ich życie to opowieść o determinacji i duchu, który nie pozwalał na kompromisy. Dążąc do samorealizacji, pokazały, że siła nie musi być wyrażana przez władzę lub przemoc, ale przez wytrwałość i wierność sobie.

Każda z kobiet, której historia została tutaj opowiedziana, jest symbolem nie tylko odwagi, ale także niezwykłej wewnętrznej harmonii, którą osiągnęły, odnajdując swoje miejsce w świecie, mimo prób ograniczania ich wolności. Kobiety te są świadectwem, że siła i wolność nie są po prostu dane – to ciągle wyzwanie, do którego życie powraca z każdym pokoleniem.

W naszej podróży odkrywamy Japonię nie tylko jako kraj o bogatej historii i kulturze, lecz także jako przestrzeń, w której siła kobiet przeplata się z każdym aspektem życia – od duchowości i sztuki, przez bitwy wojskowe i politykę, aż po codzienne zmagania o wolność decydowania o sobie samej. To właśnie dzięki ich niezwykłej determinacji, inteligencji i wizji świata kultura Japonii rozkwitała, stając się tym, czym jest dzisiaj.

Dlaczego „Silne kobiety Japonii”?

Siła kobiety to niewidoczny filar, który dźwiga nie tylko życie jednostki, ale i całe społeczeństwa. W różnych kulturach i przez wieki przejawiała się na wiele sposobów – jako cicha wytrwałość, otwarta walka o przetrwanie lub subtelna, lecz głęboka zdolność wpływania na losy historii. Ale czym właściwie jest ta siła? Skąd ją czerpać? Jak to możliwe, że kobiety z tak różnych czasów i miejsc potrafiły odnaleźć jej esencję, która niosła je przez burzliwe wiatry historii, pozostawiając po sobie ślad inspirujący do dziś, w XXI wieku?

Na całym świecie znajdziemy przykłady kobiet, które pomimo niesprzyjających okoliczności stawały się filarami rodów, liderkami społeczności, czy rewolucjonistkami zmieniającymi bieg dziejów. W Europie, Afryce, obu Amerykach – kobiety o niezwykłej sile pojawiały się we wszystkich kulturach. Również w Polsce znajdziemy wiele przykładów takich inspirujących kobiet – zarówno w historii, jak i naszych osobistych doświadczeniach – które wydają się zdolne udźwignąć na swoich barkach cały świat.

Dlaczego więc Japonia? Być może wynika to częściowo z mojej wieloletniej fascynacji kulturą i historią Japonii, którą pragnę się z Tobą podzielić. Różne aspekty japońskiej tradycji i estetyki odegrały szczególną rolę w moim życiu, stając się źródłem inspiracji. Japonia jednak oferuje coś więcej – przyciąga i porusza nas na Zachodzie w sposób, który nie pozwala przejść obok niej obojętnie. W jej kulturze, z wyjątkowym połączeniem duchowości, samurajskiego etosu, piękna i dyscypliny, siła kobiet przybiera niezwykle złożone formy. To nie tylko zdolność przetrwania, lecz świadomy wybór – decyzja, by żyć zgodnie z własnymi wartościami, nawet w najbardziej niesprzyjających warunkach. A patriarchalna kultura Japonii przez wieki nie ułatwiała kobietom życia. Wręcz przeciwnie. W najlepszym razie kobiety, czyli połowa ludzkości, były ignorowane przez męską kulturę. W gorszych – były widziane, jako istoty niezdolne, do samodzielnego sterowania własnym życiem.

W tej książce wyruszamy w podróż przez stulecia historii Japonii, ale nie tej, którą znajdziemy na stronach podręczników. To podróż przez opowieści kobiet różnych czasów, które swoją siłą nie tylko kształtowały losy kraju, a nawet świata, lecz także wyznaczały ścieżki, z których możemy czerpać do dziś. To opowieść o ich odwadze, niezłomności i o tym, jak w najtrudniejszych chwilach, które złamałyby wielu, odnajdywały światło oświetlające drogę nie tylko im, ale całym pokoleniom.

Kobiety Japonii, które poznać w tej książce, nie są jedynie postaciami historycznymi; są dowodem na to, że siła nie zna jednego oblicza. Może przybrać formę wojowniczką z naginatą w ręku, jak Tomoe Gozen, biorącej udział w regularnych bitwach. Albo w drobnych dłoniach nastolatki – Tsuruhime – na której kruchych barkach spoczął los całej społeczności. Może przejawiać się w ciszy poetyckiego pióra z finezją kreślącego nie tylko wiersze, ale także idee, które zmieniały rzeczywistość, jak to było w przypadku Murasaki Shikibu – twórczyni pierwszej na świecie powieści. Czasem siła objawia się w najbardziej nieoczekiwanych miejscach – w sercach kobiet, które zostały zamknięte w bezdusznym systemie nie pozostawiającym im, wydawałoby się, żadnych możliwości i swobody.

Przedstawione w tej książce bohaterki stanowią świadectwo niezwykłego ducha – ducha, który przetrwał w cieniu wielkich przemian politycznych, wojennych i społecznych, i który odnajdziemy nie tylko w dawnych legendach, ale i we współczesnym społeczeństwie Japonii. Od czasów mitycznej królowej Himiko, aż po twórczynie sztuki współczesnej jak Yayoi Kusama, historia Japonii spleciona jest z losem kobiet, które musiały znaleźć siłę, by przetrwać w świecie zdominowanym przez mężczyzn, ich tradycje i ich hierarchie.

Siła, o której opowiada ta książka, nie ma jednej definicji. Nie jest tylko odwagą na polu bitwy czy umiejętnością pisania zabronionej poezji. To zdolność do adaptacji, nieustępliwość w obliczu trudności i niezachwiana wierność własnym wartościom. Z tych historii wyłania się obraz kobiet, które nie były jedynie świadkami zmian, ale ich twórczyniami.

Niniejsza książka jest hołdem dla tych kobiet. Ale jest też czymś więcej – zaproszeniem. Zaproszeniem, abyście, drogie Czytelniczki i drodzy Czytelnicy, odkryli, że siła, którą odnajdziemy w sercach tych bohaterek, może być także naszą siłą. To, co rozpoczyna się jako podróż w przeszłość, może stać się inspiracją dla terażniejszości – źródłem odwagi, determinacji i mądrości, które każdy z nas może zastosować w swoim życiu. Mam nadzieję, że te historie przyniosą Wam inspirację i siłę, tak jak przyniosły ją mnie.

Będę starał się też, aby książka ta była nie tylko pełna ciekawych opowieści, ale także stanowiła źródło wiedzy o historii i kulturze Japonii. Poprzez opowieści o wybitnych postaciach Kraju Kwitnącej Wiśni przybliżę zwyczaje, sposób myślenia oraz filozofię, literaturę i sztukę Japonii. Głęboko wierzę, że te opowieści pomogą lepiej zrozumieć, jak te wszystkie elementy są splecione z dynamiczną i bogatą historią niezwykłych Wysp Japonii.

Pięć elementów, dwadzieścia pięć życiorysów

Książka została podzielona na pięć rozdziałów, z których każdy jest dedykowany jednemu z elementów koncepcji Go Rin no Sho (五輪書) – traktatu stworzonego przez legendarnego samuraja Miyamoto Musashiego. Pięć elementów: Ziemia, Woda, Ogień, Wiatr i Pustka, stanowi nie tylko esencję strategii wojennej, ale także głęboką

refleksję nad dynamiką życia i naturą ludzkiego istnienia. W tych elementach odnajdziemy drogowskazy, które poprowadzą nas przez narrację historii i złożone światy ludzkich emocji i poglądów.

Pierwszy element - ziemia - to fundament wszystkiego, co stabilne i trwałe. W tradycji japońskiej, ziemia symbolizuje siłę, na której opierają się nasze działania; to moc wytrzymałości i wytrwałości. Ziemia jest miejscem, gdzie wszystko się zaczyna i do którego ostatecznie wracamy. Kobiety przypisane do tego elementu są uosobieniem stabilności, niezłomności i twardości – jak Himiko, legendarna królowa, której duchowe i polityczne przewodnictwo miało wpływ na cały naród, czy Hōjō Masako, kobieta, która zdominowała politykę shogunatu Kamakury, kiedy rządziła jako regentka „shogun-zakonnica”. Symbolika ziemi to również poczucie obowiązku i odpowiedzialności – cechy, które często łączymy z rolą kobiet w społeczeństwie i rodzinie. Ziemia jest twarda i niezłomna, ale jednocześnie wspiera życie – podobnie jak kobiety, które dźwigały na swoich barkach losy całych społeczności.

Drugim elementem jest woda – symbol elastyczności, zdolności do adaptacji i zmiany. Potrafi przyjąć kształt naczynia, które ją otacza, zachowując jednocześnie swoją tożsamość, a jej łagodność może z czasem erodować nawet najtwardszą skałę. Kobiety uosabiające naturę wody to te, które umiały dostosować się do zmieniających okoliczności, odnaleźć siłę w najbardziej niesprzyjających warunkach i mimo przeciwności rozkwitać. Przykładem jest Higuchi Ichiyō, która w epoce prób ograniczania kobiet do roli „dobrych żon i mądrych matek” znalazła sposób, by balansować między narzuconymi regułami a realizacją swojej pasji - twórczości pisarskiej. Jej opowiadania była głosem egzystencjalnego bólu – nie tylko własnego, ale także setek innych kobiet dławionych przez system patriarchalny Japonii epoki Meiji. Woda symbolizuje płynność i zdolność przystosowania, ale także głębię – wewnętrzną siłę, której nie sposób zatrzymać, nawet gdy na powierzchni zdaje się jedynie poddawać otoczeniu.

Ogień reprezentuje pasję, energię i walkę. W Go Rin no Sho ogień jest symbolem nagłego, gwałtownego ruchu – siły, która niszczy przeszkody, ale także otwiera nowe możliwości. Kobiety związane z ogniem to wojowniczkki, które nie bały się stanąć do

walki, czy to na polu bitwy, jak Tomoe Gozen, czy w walce o idee, które uważały za ważne. Ogień jest także symbolem wewnętrznego żaru, który napędza człowieka do działania. Ten element przypisany jest kobietom, które żyły intensywnie, dla których walka – zarówno fizyczna, jak i duchowa – była nieodłącznym elementem życia. Ich determinacja, niezależnie od formy, była nieustającym płomieniem, który oświecał drogę, nawet w czasach mroku.

Wiatr to wolność, intelekt i kreatywność – nieuchwytna, ale wszechobecna siła, która nie zna granic. W filozofii Go Rin no Sho wiatr symbolizuje zmienność i różnorodność strategii, ale także elastyczność myśli i działania. W tym rozdziale znajdziemy intelektualistki, artystki i te kobiety, które wykraczały poza granice wyznaczone przez ich czas. Przykładem jest Murasaki Shikibu, autorka pierwszej powieści na świecie – 1,200 stronicowej (w przekładzie na angielski) „Opowieści o Genjim”. Kobiety związane z wiatrem to także reformistki i działaczki, takie jak Raichō Hiratsuka, które łamały społeczne konwenanse i torowały nowe ścieżki dla przyszłych pokoleń. Wiatr symbolizuje lekkość myśli, ale też potęgę idei, które potrafią zmieniać całe społeczeństwa.

Pustka to element najtrudniejszy do uchwycenia – to transcendencja, przebudzenie, czysta świadomość. W Go Rin no Sho, pustka jest zrozumieniem, że w istocie wszystko jest nietrwałe, a jednocześnie pełne potencjału. Przeczytamy tu o kobietach – myślicielkach, które osiągnęły poziom wykraczający poza ziemskie ambicje. To artystki i duchowe przewodniczki, takie jak Otagaki Rengetsu, która po druzgocących tragediach życiowych oddała się sztuce i duchowości, osiągając wewnętrzną harmonię. Pustka to przestrzeń, w której można odnaleźć siebie w najczystszej formie – to zrozumienie życia takim, jakie jest, z jego pięknem i przemijalnością.

Pięć elementów – Ziemia, Woda, Ogień, Wiatr i Pustka – tworzy symboliczną strukturę książki. Każdy rozdział jest dedykowany jednej z tych sił, a każda kobieta, której historia zostanie tu opisana, odzwierciedla energię przypisaną do danego elementu. Oczywiście, ludzkie życie jest bardziej skomplikowane i dynamiczne wykraczając poza proste przypisanie do jednego żywiołu. Jeden człowiek może w różnych momentach swojego życia przejawiać

cechy każdego z tych elementów – będąc Wodą, przechodząc przez Ogień, by w końcu stać się filozofem Pustki. Wybór elementu więc siłą rzeczy będzie nieco subiektywny.

Symbolika liczby pięć w japońskiej kulturze nie jest przypadkowa. Oznacza równowagę, pełnię cyklu – od narodzin, przez rozwój i walkę, aż po twórczość i transcendencję. Pięć elementów to także metafora ludzkiego życia, które jest nieustannym ruchem między stabilnością a zmianą, pasją a spokojem, przeszłością a przyszłością. Nasze bohaterki to dowód na to, że człowiek nosi w sobie potencjał wszystkich tych sił.

Nie zawsze Czytelnik zgodzi się z przypisaniem danej postaci do konkretnego elementu – człowiek jest istotą dynamiczną i zmienia się w czasie, a próba przypisania jednej kobiety do jednego żywiołu nie jest łatwa. Jednak ta struktura pomaga nam uchwycić istotę ich siły, pokazując, jak różnorodne mogą być drogi do odkrycia własnej mocy. Zapoznając się z historią bohaterki rozdziału, Czytelniczka lub Czytelnik sam wypracuje sobie pogląd, który element dana kobieta reprezentowała najpełniej. To właśnie ta różnorodność i bogactwo życiowych doświadczeń czyni opowieści o tych artystkach, myślicielkach i pisarkach tak fascynującymi.

Historia Japonii – Epicka podróż przez epoki

Japonia to kraj, którego historia przypomina długi, wijący się strumień – czasem spokojny, a czasem burzliwy, ale zawsze pełen życia i zmieniających się nurtów. Aby zrozumieć kobiety, które wyłaniają się z tej epickiej opowieści narodu, musimy zanurzyć się w krajobraz historyczny, w którym one żyły, działały i walczyły. Każda epoka, każde jidai (時代 – dosłownie „czas pokoleń”) kształtowały nie tylko losy kraju, ale także życie jego mieszkańców. Poniżej odbędziemy błyskawiczną podróż przez wszystkie te epoki, aby ukazać dynamikę, zmienność i dramatyzm japońskiej historii. Przede wszystkim zaś – aby później łatwiej umiejscowić sobie na osi historycznej Japonii czasy życia kobiet opisanych w nadchodzących rozdziałach książki. To będzie naprawdę pomocne, więc pozwól proszę dać się poprowadzić bardzo szybko przez dzieje Kraju Kwitnącej Wiśni.

Na stronie obok znajdziesz prostą grafikę, która pozwoli jednym rzutem oka objąć rozległą historię Japonii. Jeśli zechcesz, będziesz mogła/mógł wracać do tej grafiki rozpoczynając kolejne działy, aby przypomnieć sobie, w jakim kontekście dziejowym bohaterce rozdziału przyszło się urodzić. Także w grafikach na początku każdego podrozdziału znajdziesz symboliczną informację, gdzie dana kobieta jest umiejscowiona na osi dziejów Japonii.

Przejdźmy zatem, do bardzo krótkiego i szybkiego lotu nad bogatą historią Japonii od samego początku, po dziś dzień...

Epoka Jōmon

14 000 p.n.e. – 300 p.n.e.

(縄文時代, „Czas wzorów sznurowych”)

To okres, gdy ziemie obecnej Japonii były krainą ludów łowiecko-zbierackich, pełną dzikiej natury, nieskażonej cywilizacją. Ludzie Jōmon byli mistrzami przetrwania. Tworzyli też niezwykle ceramiki, ozdobione wzorami przypominającymi sznury – to właśnie od nich pochodzi nazwa tej epoki. Na wyspach, otoczonych morzem, rozwinęła się kultura, której duchowe życie możemy odkryć w figurkach dogū – tajemniczych postaciach, które być może przedstawiały boginie lub duchy opiekuńcze.

Epoka Yayoi

300 p.n.e. – 250 n.e.

(弥生時代, „Czas dojrzewającego ryżu”)

Epoka Yayoi przynosi radykalną przemianę – Japonia wkracza na ścieżkę prowadzącą do narodzin cywilizacji rolniczej. Na polach zaczyna pojawiać się ryż, a rolnictwo zmienia wszystko. Społeczności stają się bardziej zorganizowane, pojawiają się pierwsze hierarchie, a także rozwija się technologia. To czas, kiedy Japonia nawiązuje pierwsze kontakty z kontynentem azjatyckim, szczególnie z Chinami i Koreą, skąd przybywają nowe technologie, broń, a także idea monarchii. Jedną z najważniejszych postaci tego okresu była Himiko – tajemnicza królowa-szamanka, która rządziła krainą Yamatai. Himiko była jednocześnie władczynią i duchową

przewodniczką swojego ludu, co świadczy o potężnej roli kobiet w tym okresie. Będzie jednocześnie pierwszą silną kobietą, jaką poznamy na łamach niniejszej książki.

Okres Kofun

250 n.e. – 538 n.e.

(古墳時代, „Czas wielkich kurhanów”)

Okres Kofun wprowadza Japonię w nową erę potęgi władzy i monumentalnych grobowców. Władcy są chowani w gigantycznych kurhanowych grobowcach kofun, z których najsłynniejsze widziane z lotu ptaka przypominają kształtem współczesne zamki na klucz. Wielkie kurhany to symbole rosnącej siły arystokracji, która zaczyna dominować nad japońskim społeczeństwem. Pojawiają się pierwsze scentralizowane państwa na wyspach (wiele), a społeczeństwo staje się coraz bardziej hierarchiczne. Ludy Wysp Japońskich nawiązują jeszcze bliższe kontakty z kontynentem, co prowadzi do napływu nowych idei i technologii, w tym narzędzi wojennych, które staną się kluczowe w nadchodzących wiekach. Kobiety, choć teraz bardziej odsunięte od władzy, nadal pełnią kluczowe funkcje w religijnych i społecznych strukturach swoich społeczności.

Okres Asuka

538 n.e. – 710 n.e.

(飛鳥時代, „Czas latających ptaków”)

Wraz z okresem Asuka Japonia zmienia swoje duchowe oblicze. Dociera tu buddyzm – religia, która zmienia krajobraz kulturowy oraz wpływa na politykę i sztukę. Buddyzm, wspierany przez wpływowych władców, staje się narzędziem jednoczenia kraju i wzmacniania centralnej władzy. Cesarzowie, tacy jak Shōtoku Taishi, rozumieją siłę buddyzmu i wykorzystują go jako narzędzie do umocnienia swojej władzy. W tym czasie Japonia zaczyna rozwijać własny system prawa i administracji, wzorowany na chińskich modelach. To epoka, gdy Japonia przechodzi przemianę z kultury plemiennej do państwa z silną władzą centralną.

Epoka Nara

710 n.e. – 794 n.e.

(奈良時代, „Czas Nary”)

Jest to czas, kiedy państwo ma swoją pierwszą stałą stolicę – miasto Nara (stąd nazwa epoki). Jest to okres budowy ogromnych świątyń i monumentalnych posągów Buddy, a także czasu, gdy Japonia zaczyna spisywać swoją historię. To właśnie w tym okresie powstają pierwsze kroniki, takie jak „Kojiki” i „Nihon Shoki”, które nie tylko dokumentują legendy o powstaniu narodu, ale także tworzą fundamenty dla japońskiej tożsamości narodowej. Dwór cesarski w Nara to miejsce pełne religijnych rytuałów i ceremonii, a buddyzm przenika każdy aspekt życia. Jednak kobiety, mimo wzrastającej siły buddyjskich instytucji, nadal potrafią odgrywać kluczowe role na dworze i w strukturach religijnych. Ich rola jest stopniowo i konsekwentnie ograniczana a ich wybory życiowe - zawężane.

Epoka Heian

794 n.e. – 1185 n.e.

(平安時代, „Czas pokoju i harmonii”)

Heian – tzw. pierwszy złoty wiek japońskiej kultury. Stolicę przeniesiono do Kyoto (nazywające się wtedy Heian-kyō), które stało się prawdziwym centrum artystycznym i intelektualnym. To czas, kiedy estetyka i wyrafinowanie rządzą wszystkimi aspektami życia arystokracji. Poezja, kaligrafia, teatr – wszystkie gałęzie sztuki kwitną. Kobiety, choć formalnie odsunięte od władzy i postrzegane przede wszystkim jako żony i matki, są jednak głównymi postaciami na polu kultury. To one piszą największe dzieła literatury, jak „Opowieść o Genjimu” Murasaki Shikibu, uznawane za pierwszą powieść w historii świata. W Heian życie toczy się według rytmu ceremonii, poezji i miłosnych intryg, ale pod powierzchnią tej harmonii zaczynają narastać konflikty – między dworem a klanami wojowników, którzy niedługo staną się nową siłą w Japonii.

Okres Kamakura

1185 n.e. – 1336 n.e.

(鎌倉時代, „Czas Kamakury”)

Wraz z końcem okresu Heian, Japonia wkracza w czasy chaosu i walki. Epoka Kamakura to narodziny shogunatu – militarne go rządu, który zastępuje dotychczasową władzę dworu cesarskiego. To czas samurajów, wojowników, których kultura kształtuje życie polityczne i społeczne. Kamakura, nowa stolica wojskowa, staje się centrum władzy, a samurajowie zaczynają dominować nad dawną arystokracją. Kobiety są ograniczane do roli żony, matki lub mniszki, ale jak zobaczymy – niektóre wyjątkowe kobiety, takie jak Hōjō Masako potrafiły sobie owinąć mężczyzn wokół palca i przejąć kontrolę nie tylko nad swoim życiem, ale nad całym klanem. Epoka Kamakura to także czas pierwszych inwazji mongolskich na Japonię – dramatycznych wydarzeń, które wzmocniły poczucie jedności narodowej i kult samurajskiego honoru.

Okres Muromachi

1336 n.e. – 1573 n.e.

(室町時代, „Czas Muromachi”)

Po upadku Kamakury Japonia wkracza w burzliwy okres Muromachi. Jest to czas wielkich konfliktów, ale także rozkwitu sztuki i kultury. Dynastia Ashikaga przejmuje władzę i zakłada swój shogunat w Kyoto, w dzielnicy Muromachi, która nadaje nazwę całej epoce. Choć Japonia jest nadal krajem podzielonym przez wojny klanowe, to jednocześnie kultura dworska i artystyczna kwitnie. Jest to czas, kiedy buddyzm zen zyskuje na znaczeniu, a wraz z nim rozwijają się sztuki takie jak ceremonia herbaciana, teatr noh i malarstwo tuszem sumi-e. Samuraje cenią prostotę, dyscyplinę i duchową głębię, co widać w wyjątkowych ogrodach, świątyniach i zwyczajach.

Ale okres Muromachi to również czas politycznego zamieszania i wewnętrznych walk o władzę. Klan Ashikaga nie był w stanie utrzymać pełnej kontroli nad Japonią, co doprowadziło do

decentralizacji władzy i chaosu, znanego jako okres Sengoku, który był w uproszczeniu czasem permanentnego stanu wojennego „wszystkich ze wszystkimi”.

Okres Sengoku

1467 n.e. – 1603 n.e.

(戦国時代, „Czas walczących królestw”)

Wojna domowa staje się codziennością w okresie Sengoku, zwanym także „Czasem walczących królestw”. Jest to też okres bodaj najczęściej widziany na ekranach dzieł popkultury – to tu samurajowie zdobyli szczyt swojej sławy, wtedy też powstała kultura shinobi (ninja). Japonia podzielona jest na liczne krainy kontrolowane przez potężnych daimyō – feudalnych panów, którzy rywalizują o władzę nad całą wyspą. To brutalna i bezlitosna epoka, w której lojalność zmienia się błyskawicznie, a zdrady i intrygi są na porządku dziennym. Wojny między klanami stają się coraz bardziej zacięte, a kraj pogrąża się w chaosie.

Z tego chaosu wyłaniają się legendarne postacie, które na zawsze zmieniają bieg historii. Na scenie pojawia się wielki Oda Nobunaga, który brutalnymi metodami zaczyna jednoczyć kraj, oraz jego następcy – Toyotomi Hideyoshi i Tokugawa Ieyasu – zwani są trzema zjednoczycielami Japonii.

Ten okres przyniósł nam opowieści o niesamowitych kobietach, które podczas nieobecności mężczyzn z powodu wojen same poprowadziły swoje rody do obrony. Przykładem może być tu nastoletnia Tsuruhime, która stała się sama wojowniczką, prowadząc swoje oddziały do walki. Z okresu Sengoku pochodzi też prawdopodobnie najpopularniejsza w obecnej popkulturze kobieta-wojownik Japonii – słynna onna-bugeisha (taka „samurajka”) – Tomoe Gozen. Przeczytamy również o niej później.

Epoka Azuchi-Momoyama

(安土桃山時代, „Czas zamków Azuchi i Momoyama”)

1568 n.e. – 1600 n.e.

Końcówka okresu Sengoku przynosi przełomowe chwile, kiedy Oda Nobunaga rozpoczyna proces jednoczenia Japonii. Jego brutalne, ale skuteczne kampanie sprawiają, że wiele potężnych klanów zostaje pokonanych, a kraj stopniowo jednoczy się pod jego kontrolą. Po śmierci Nobunagi, jego były „podwładny” Toyotomi Hideyoshi kontynuuje dzieło, a okres Azuchi-Momoyama, nazwany tak od nazw zamków, w których władcy rezydowali, staje się czasem zarówno wielkich militarnych triumfów, jak i rozkwitu kultury. To epoka wspaniałych zamków, barwnej sztuki i kultury wojowników.

W Azuchi-Momoyama Japonia otwiera się także na świat – dochodzi do kontaktów z Portugalczykami, którzy wprowadzają do kilku regionów przybrzeżnych chrześcijaństwo i broń palną. To pierwsze się nieszczególnie przyjęło – to drugie – błyskawicznie. Kobiety dworskie i arystokratki w tym okresie korzystają z pewnej swobody w podejmowaniu działań politycznych i artystycznych, a niektóre, jak Ginchiyo Tachibana, stają się znanymi wojowniczkami i liderkami. Jednak nadchodzi kolejna fala zmian, gdy Toyotomi Hideyoshi umiera, a jego następca, Tokugawa Ieyasu, obejmuje władzę, która wprowadza Japonię w nową erę.

Epoka Edo

1603 n.e. – 1868 n.e.

(江戸時代, „Czas Edo”)

Po zakończeniu wojen domowych Japonia wkracza w jeden z najdłuższych okresów pokoju i stabilności – tzw. drugi złoty wiek, znany jako epoka Edo, od nowej stolicy w Edo (dzisiejsze Tokyo), gdzie ród Tokugawa ustanawia swoje rządy. Tokugawa Ieyasu, po wygranej bitwie pod Sekigaharą, staje się pierwszym shogunem tej epoki, która trwa ponad 250 lat. To czas wyjątkowej izolacji Japonii od świata zewnętrznego, znanej jako sakoku – polityka zamknięcia. Japonia staje się samowystarczalnym państwem, rozwijającym się w

swoim tempie, bez wpływów zewnętrznych. Jest to drugi okres historyczny Japonii, który najczęściej pojawia się na ekranach filmów i anime. Stąd też pochodzi tak popularne również dziś ukiyo-e.

Życie w Edo było zorganizowane według ścisłego systemu kastowego, w którym samurajowie stali na szczycie, a chłopci, rzemieślnicy i kupcy byli podporządkowani. Kobiety w tej epoce były często ograniczone do życia domowego, lecz wiele z nich, zwłaszcza te z klas artystycznych, znalazło sposób na wyrażenie siebie. Gejsze, choć nie miały pełni praw, były mistrzyniami sztuki i kultury, a inne kobiety - poetki i malarki, takie jak Otagaki Rengetsu, tworzyły dzieła, które przetrwały i inspirowały do dziś.

Okres Meiji

(明治時代, „Czas oświeconych rządów”)

1868 n.e. – 1912 n.e.

Epoka Meiji to gwałtowna transformacja Japonii – kraj, który przez setki lat był zamknięty na świat, otwiera swoje granice i wkracza na ścieżkę nowoczesności. Cesarz Meiji obejmuje władzę (w czasie przejściowym, zwanym wojną Boshin, obalony zostaje shogunat Tokugawa), a wraz z nim Japonia odrzuca dawne feudalne struktury i rozpoczyna gwałtowną modernizację, industrializację i westernizację. Samurajowie tracą swoje przywileje, a arystokracja musi dostosować się do nowej rzeczywistości.

Choć proces ten jest powolny i bolesny, kobiety w tym okresie walczą o swoje prawa, będąc jednak ciągle ograniczonymi przez konwenanse społeczne. Wprowadzane są reformy edukacyjne, które umożliwiają im dostęp do oświaty, a w miastach pojawiają się pierwsze feministki, takie jak Raichō Hiratsuka, walczące o większe prawa i swobody dla kobiet. Epoka Meiji to czas, kiedy Japonia z jednej strony pozostaje głęboko zakorzeniona w swojej tradycji, a z drugiej dąży do dorównania zachodnim potęgom w dziedzinie technologii i wojska.

Epoka Taishō

(大正時代, „Czas wielkiej sprawiedliwości”)

1912 n.e. – 1926 n.e.

Po gwałtownych zmianach epoki Meiji, epoka Taishō przynosi bardziej liberalne i demokratyczne podejście do życia publicznego. Japonia zaczyna eksperymentować z demokracją parlamentarną, a w społeczeństwie pojawiają się nowe nurty artystyczne, literackie i polityczne. Kobiety nadal walczą o swoje miejsce w społeczeństwie. Wciąż są marginalizowane, ale ich głos staje się coraz donośniejszy. W miastach pojawia się nowa klasa kobiet – pracownic, nauczycielek i artystek – które zaczynają wywierać wpływ na kulturę i politykę. Warto też wspomnieć, że Japonia w tym okresie podąża drogą imperialistycznej ekspansji, co w tragiczny sposób dotyka narody, takie jak Korea, Mandżuria (część Chin) oraz kraje Azji Południowo-Wschodniej.

Epoka Shōwa

(昭和時代, „Czas oświeconego pokoju”)

1926 n.e. – 1989 n.e.

Shōwa to jedna z najbardziej dramatycznych epok w historii Japonii. Rozpoczyna się względnie spokojnie, ale szybko przeradza się w okres militarystycznych ambicji, które doprowadzają do zaangażowania Japonii w II wojnę światową. Armia japońska dopuszcza się zbrodni na ludzkości (do dziś trwają o to spory, chyba najgłośniejszy jest z Koreą). Jak wiemy nazistowskie Niemcy i ich sojusznicy w końcu przegrywają wojnę. Japonia doświadcza olbrzymich zniszczeń po atakach bombą atomową na Hiroshimę i Nagasaki, co prowadzi do kapitulacji i okupacji przez Stany Zjednoczone. Kobiety, które wcześniej były zmarginalizowane, po wojnie zaczynają odgrywać coraz większą rolę w odbudowie kraju. Nowa konstytucja gwarantuje im równe prawa, a Japonia wchodzi na ścieżkę gwałtownego wzrostu gospodarczego.

Rozwój gospodarczy w latach 70. i 80. sprawia, że Japonia staje się jednym z najlepiej rozwiniętych państw świata, a marki takie, jak Sony, Nintendo, Toshiba, Toyota stają się znane na całym globie.

Okres Heisei i Reiwa

(平成時代 i 令和時代, „Czas pokoju i Czas harmonii”)

1989 n.e. – dziś

Epoki Heisei i Reiwa to czas, w którym Japonia zмага się z wyzwaniem współczesnego świata. Choć kraj osiągnął niesamowity rozwój gospodarczy, boryka się także z problemami starzejącego się społeczeństwa i rosnącymi napięciami społecznymi. Kobiety, które przez wieki walczyły o swoje prawa, teraz odgrywają kluczowe role w polityce, biznesie i kulturze. Japonia, choć głęboko zakorzeniona w swojej tradycji, odnalazła miejsce dla siebie w świecie jako jedno z najbardziej nowoczesnych, wręcz futurystycznych państw i społeczeństw świata.

Z różnych względów – kulturowych, historycznych, ekonomicznych – Japonia boryka się w XXI wieku z wieloma cywilizacyjnymi chorobami, które zdają się w swojej skali przerastać problemy innych krajów – zarówno ze względu na wielkość, jak i swoje często ekstremalne formy. Największym problemem jest bardzo niski przyrost gospodarczy i coraz starsze społeczeństwo.

Potężna presja otoczenia w Japonii łamie wiele jednostek, co skutkuje ekstremalnymi problemami społecznymi, niespotykanymi na taką skalę w innych krajach.

Przykładem może być całkowite wycofanie się z życia społecznego, zwane hikikomori, kiedy człowiek spędza 5, 15, czy 50 lat swojego życia zamknięty w czterech ścianach, na utrzymaniu swoich 80-letnich rodziców (tzw. „problem 8050”). Osoba, która nie dała się złamać tej presji, ale żyje w jej ryzach, to pracownik „idealny” – pracuje po 14, 16 godzin dziennie 6 dni w tygodniu (siódmy dzień odsypia) i jest całkowicie oddany swojej pracy (i tylko jej). Taka miłość do pracy kończy się, w gorszym przypadku, zjawiskiem karoshi (śmierć przez przepracowanie) lub samobójstwem (w Japonii mamy jeden z najwyższych wskaźników samobójstw na świecie). W nieco łagodniejszym przypadku kończy

się to ucieczką od swojego życia, całkowitym zniknięciem, co nazywane jest „jouhatsu” - istnieją dedykowane biznesy, które specjalizują się w takim „wymazywaniu“ osób, które chcą nowego życia. W najłagodniejszym zaś przypadku może to prowadzić do samotniczego życia – nie ma czasu na założenie rodziny (tzw. „parasite singles”), co z kolei prowadzi obecnie społeczeństwo Japonii ku niżowi demograficznemu grożącemu wręcz wymarciem.

Aby jednak nie popadać w pesymizm, warto wspomnieć, że w ciągu ostatnich 10–15 lat Japonia zaczęła poprawiać w zasadzie wszystkie te wskaźniki, co daje pewne nadzieje na przyszłość. Wskaźnik samobójstw wyraźnie spadł, w młodszej generacji widać zmianę postaw wobec pracy (tzw. work/life balance), a zjawisko hikikomori... Cóż, odnotowuje się je ostatnio również w innych krajach i kulturach.

Czy po dwóch tysiącach lat kobietom udało się odzyskać to, co się im należy? Czy po tych wiekach udało się w końcu przerwać to szaleństwo i przestać marginalizować połowę ludzkiej populacji? Ich współczesna pozycja to długi temat, na który jest wiele opinii. Z punktu widzenia prawa mamy tutaj demokrację, równość głosów oraz równy dostęp do edukacji. Czy jednak mentalność „na co dzień” nadążyła za tymi zmianami? Różne są głosy na ten temat...

Przygotujmy się do podróży przez wieki

Nasza podróż przez żywioły i epoki, w których ukryta jest siła tych niezwykłych kobiet, to coś więcej niż tylko opowieść o przeszłości. To próba zrozumienia, jak siła może przybierać różne formy – od mądrości i duchowości, przez sztukę, po odwagę w walce. Każda z bohaterek, której historia zostanie tu opowiedziana, wnosi coś wyjątkowego do kultury i historii Japonii oraz świata. Łączy je jednak wspólna cecha: niezłomność w obliczu wyzwań. Nie poddawały się, były wierne swoim celom, ideałom, marzeniom.

Kobiety, które poznasz, stanowią fundamenty Japonii – zarówno tej historycznej, jak i współczesnej. Ich życiorysy otwierają nam drogę do głębszego zrozumienia ewolucji narodu i kultury Kraju Wschodzącego Słońca. Każda z nich stanowi inny aspekt siły: od stabilności i wytrwałości Ziemi, przez elastyczność Wody, pasję Ognia, wolność Wiatru, aż po transcendencję Pustki.

Teraz nadszedł czas, by odkryć, jak pięć elementów przeplata się z losami 25 niezwykłych kobiet, które na przestrzeni wieków kształtowały Japonię. Nasza podróż zaczyna się od Himiko – królowej, która charyzmą i mądrością stworzyła podwaliny zjednoczonego kraju. To ona otwiera przed nami pierwszy rozdział: Ziemia, symbol stabilności, mocy i oparcia. Zatem - ruszajmy!

Przerywnik działu: żywioł ziemi (chi, 地) -
stabilność, siła, fundament

Portret Himiko, królowej-szamanki
starożytnej Japonii

Hiratsuka Raichō – gdy kobieta znów stała się słońcem

Kobiecy głos nigdy nie był tak donośny

Wiemy już, że w ciemnym korytarzu patriarchy w społeczeństwie japońskim drzwi były zamknięte dla kobiet, ale to nie przeszkadzało Yosano Akiko - roztrzaskała je jednym, potężnym ciosem swoich słów. Jej odważne podejście do kobiecości, pełne pasji i zmysłowości, przełamało mury konserwatyizmu. To pozwoliło kolejnemu pokoleniu – a dokładniej Hiratsuce Raichō – zapalić nowe światło. Raichō, jak iskra wybuchająca z popiołów ograniczeń, rozpoczęła walkę, której fundamentami była praca Akiko, ale reszta dzieła – należała do samej Raichō.

Tam, gdzie Akiko pisała o miłości, ciele, pożądaniu i wolności, Raichō kontynuowała te myśli, nadając im znacznie bardziej bojowe brzmienie – w formie walki i aktywizmu. To właśnie dzięki Akiko młode kobiety, takie jak Raichō, mogły spojrzeć w lustro i zobaczyć siebie – prawdziwe, niezależne, pełne marzeń. Ale Hiratsuka nie chciała tylko patrzeć – chciała działać, niszczyć mity, przebijając się przez skorupy tradycji. Japonia, którą znała, również trzymała kobiety w okowach „dobrej żony i mądrej matki”, tak samo jak wcześniej Akiko, a jeszcze wcześniej Higuchi.

Raichō: feministka, pisarka, buntowniczką, pionierką. Każde z tych słów mówi, kim była, ale nie w pełni. Założenie Seitō – magazynu, który rozbrzmiewał niczym dumny okrzyk kobiecej niezależności w epoce, gdy wydawało się to nie do pomyślenia – było jednym z ciosów, jakie zadała systemowi. Życie Raichō, pełne kontrowersji i zderzeń z tradycją, takich jak incydent w Shiobara, było dowodem na skrajną odwagę. Podnosiła rękawicę rzuconą przez społeczeństwo i odpowiadała w sposób, który szokował, oburzał, ale przede wszystkim - inspirował.

Ale Raichō nie była tylko ikoną rewolucji – była kobietą, która, podobnie jak Akiko, dążyła do samorealizacji. Dla niej to nie była tylko literacka ekspresja – to była wojna. Wojna o duszę, o tożsamość, o prawo do bycia tym, kim chciała być, bez ulegania społecznym normom. Osobiste tragedie, jak ten nieszczęsny romans

z Moritą Sōhei, stawały się narzędziami jej filozofii. W nich odnajdywała siłę, by walczyć o coś większego – wolność kobiet, emancypację, równość.

Raichō, kobieta-słońce, tak jak to ujęła w swoim słynnym manifeście, wiedziała, że jej światło miało moc spalić nie tylko męską dominację, ale także wszystkie te mentalne klatki, w których zamknięte były kobiety Japonii. W tej walce, jej słowa stawały się ogniem, a jej działania płomieniem, który rozświetlał mroki przeszłości. Poznajmy ją bliżej, była bowiem bardzo ciekawym człowiekiem.